SITRA

LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON SELONTEOSTA KANSALLISESTA ENERGIA- JA ILMASTOSTRATEGIASTA VUOTEEN 2030

Asia: VNS 7/2016 vp Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030

1. Taustaa

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt Suomen itsenäisyyden juhlarahastolta (jäljempänä Sitra) kirjallista lausuntoa valtioneuvoston selonteosta kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030. Kiitämme mahdollisuudesta lausua ja tulla kuulluksi asiassa.

2. Yleistä

Valtioneuvoston selonteossa on esitetty useita kannatettavia linjauksia, jotka tukevat selonteon tavoitetta: ”Suomi saavuttaa Juha Sipilän hallitusohjelmassa ja EU:ssa sovitut tavoitteet vuoteen 2030 mennessä ja etenee johdonmukaisesti kohti kasvihuonekaasujen vähentämistä 80-95 %:lla vuoteen 2050 mennessä”.

Erityiskiitoksen hallitus ansaitsee liikennevallankumouksen käynnistämisestä. Liikenteen päästöt on tarkoitus puolittaa vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Samalla aikataululla kävely- ja pyöräilymatkojen määrää halutaan kasvattaa 30 prosenttia ja sähkökäyttöisten autojen määrä nostaa neljännesmiljoonaan. Tavoitteena on paitsi nostaa liikenteen biopolttoaineosuus 30 %:iin, mutta siinä myös tunnistetaan tarve ohjata rajallisia biopolttoaineita käyttöön, jossa niitä tarvitaan kipeimmin (lento- ja meriliikenne, raskas tieliikenne).

Selonteossa tunnistetaan hyvin joukko nykytilanteen ja tulevaisuuden haasteita ja mahdollisuuksia, kuten kaukolämmön täydentäminen uusilla lähteillä (esim. geoterminen energia), älyverkot ja kysyntäjousto, kuluttajien roolin kasvu, mahdollinen tarve muuttaa sähkömarkkinoiden toimintaperiaatteita, sähkön varastointi ja power-to-X-ratkaisut.

Sitra kuitenkin näkee, että näiden hyvien strategisten linjausten tueksi ei esitetä riittävästi konkreettisia toimenpiteitä. Tämän vuoksi jää nähtäväksi, missä määrin tavoitteet toteutuvat, sillä useiden linjausten toteuttaminen jää jatkoselvittelyn varaan. Toisaalta tämä mahdollistaa sen, että loppuhallituskaudella voidaan ottaa käyttöön lisätoimia, jotta strategian kannatettavat linjaukset todella toteutuvat.

3. Suomen päivitettävä päästötavoitteensa Pariisin sopimuksen mukaisiksi

Selonteon suurimpia puutteita on se, että päästötavoitteiden tiukentamista ei esitetä Pariisin ilmastosopimuksen mukaisiksi. Selonteko ei myöskään esitä vaikuttavansa siihen, että EU päivittäisi tavoitteensa vastaamaan Pariisin sopimusta.

Suomen pitää uudistaa kansalliset päästötavoitteet ja ajaa niiden uudistamista määrätietoisesti myös EU:ssa Pariisin sopimuksen mukaisiksi. Vuonna 2018 EU:n on päivitettävä 2030 päästötavoite ilmastoneuvotteluissa vähintään –50 prosenttiin. Vuosisadan puoliväliin mennessä päästöt pitää laskea nettona nollaan tai alle.

Sitran Climate Analyticsilta (2016) tilaaman selvityksen mukaan Suomen päästötavoitteiden tulisi olla nykyistä selvästi kunnianhimoisemmat. Taloudellisimmassa mallissa Suomen pitäisi leikata päästöjä vuoden 1990 tasosta noin 60 prosenttia vuoteen 2030 ja 130 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Suomen oikeudenmukainen osuus olisi leikata päästöjä vähintään 60 prosenttia vuoteen 2030 ja 150 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. EU:n nykyiset tavoitteet ovat vähentää päästöjä 40 prosenttia vuoteen 2030 ja 80–95 prosenttia vuoteen 2050 mennessä.

Pariisin sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi negatiiviset päästöt tulevat välttämättömiksi jo lähivuosikymmeninä, mutta näitä ei strategiassa ole huomioitu. Negatiivisia päästöjä voidaan saavuttaa mm. lisäämällä maaperän ja metsien hiilinieluja sekä ottamalla käyttöön CCS (carbon capture and storage) ja CCU-teknologioita (carbon capture and utilization). Tältä osin strategia on selvästi puutteellinen.

4. Selonteko nojaa liikaa puupohjaiseen energiaan

Selonteon mukaan Suomen uusiutuvan energian lisääminen ja päästöjen vähentäminen perustuu pääasiassa puupohjaisen bioenergian lisäämiseen. Tähän liittyy riskejä mm. EU-tasolla LULUCF-sektorin (maankäyttö, maakäytön muutos ja metsätalous) päätöksenteossa. Bioenergian lisääminen tulisi ensisijaisesti tehdä jätteen ja sivuvirtojen hyötykäyttöä lisäämällä. Puunkäyttöä tulee ohjata korkeamman jalostusarvon tuotteisiin ja käyttämiseen hiilivarastoina, kuten puurakentamisessa ja muissa puupohjaisissa, pitkäikäisissä tuotteissa.

Turpeen sisällyttäminen Suomen energiapalettiin ei ole kestävä ratkaisu. Turve on päästöiltään jopa kivihiiltä huonompi vaihtoehto. Vaikka on tärkeää pyrkiä säilyttämään työpaikat maaseudulla, ei turpeen käyttö polttoaineena ole kestävä ratkaisu sen päästöintensiivisyydestä johtuen – ainakaan ilman CCS- tai CCU-ratkaisuja.

5. Kiertotalous on osa ilmastoratkaisua, mutta sitä ei strategiassa ole tunnistettu.

Selonteossa on mainittu kiertotalous useissa kohdissa, mutta sen roolia ei ole tunnistettu ilmastopäästöjen pienentämisessä. Päästöistä noin puolet liittyy materiaalien ja tuotteiden tuotantoon ja kulutukseen. Kiertotalous on avainasemassa siirryttäessä hiilineutraaliin yhteiskuntaan. Erillisten siilojen sijaan kiertotaloutta ja ilmastotyötä on edistettävä rinnan, molempien vahvuuksia hyödyntäen ja ristiriitoja välttäen.

Suomi on vuonna 2016 laatinut ensimmäisenä maana maailmassa systeemisen toimintaohjelman kohti kiertotaloutta (Suomen kiertotalouden tiekartta) laajassa yli 1 000 henkilöä osallistaneessa prosessissa. Kiertotalouden tiekartan ja sen painopisteiden (kestävä ruokajärjestelmä, metsäperäiset kierrot, tekniset kierrot, liikenne ja liikkuminen) sisällyttäminen osaksi energia- ja ilmastostrategiaa edistäisi hallinnon siilojen välistä yhteistyötä Suomessa sekä toisi uusia elementtejä päästöjen vähentämiseen ja kilpailukyvyn ja vientitulojen kasvattamiseen sekä työpaikkojen luomiseen.

6. Energiatehokkuus ykköspolttoaineeksi

Strategia sisältää niukasti toimenpiteitä energianlähteistä halvimman ja kestävimmän – energiatehokkuuden – valjastamiseksi. Kunnianhimoiset tavoitteet tehokkuuden parantamiseksi ja lisätoimet muun muassa energiaremonttien vauhdittamiseksi vahvistaisivat linjaa.

SITRA

7. Energia- ja ilmastostrategian vaikutusarvio

Selonteossa viitataan useassa kohdin ilmasto- ja elinkeinopolitiikan välisiin kytköksiin sekä puhtaiden ratkaisujen vientimahdollisuuksiin. Kuitenkin kansantaloudellisten vaikutusten osiossa (kappale 4.5) on huomioitu ainoastaan puhtaiden ratkaisujen aiheuttamat kustannukset ja negatiiviset vaikutukset kansantaloudelle. Tässä yhteydessä on jätetty huomioimatta esimerkiksi uusien ratkaisujen vientipotentiaali ja kansainvälisestä kaupasta saavutettava työpaikkavaikutus. Muun muassa Sitra on selvittänyt puhtaiden energiaratkaisujen käyttöönoton kansantaloudellista ja viennistä syntyvää lisäarvoa esimerkiksi Gaia Consultingin kanssa (2015-2016). Ilman vaikutusten laaja-alaisempaa arviointia Suomen energia- ja ilmastostrategia jää hyvin konservatiiviseksi ja vahvistaa perinteistä käsitystä siitä, että energiantuotanto on lähinnä teollisuuden kustannustekijä, ei Suomen kansantalouden kilpailukykytekijä. Juha Sipilän hallitusohjelman strategisen tavoitteen mukaisesti Suomen pitäisi olla kunnianhimoisempi ja pyrkiä ammentamaan kasvua kansainvälisiltä, huimasti kasvavilta puhtaan energian ja kiertotalouden markkinoilta.

Strategia saattaa kasvattaa jonkin verran valtion menoja jos asiaa tarkastellaan ainoastaan energiantuotannon näkökulmasta. Yksinkertaisimmin lisäkulut voi kattaa leikkaamalla ympäristölle ja ilmastolle haitallisia tukia.

Helsingissä 14.2.2017

Mari Pantsar, Johtaja
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Kari Herlevi, Projektinjohtaja, kiertotalous
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra